



milan

kundera

gölüşün ve  
unutuşun kitabı

22. BASKI  
Çeviri: ERHAN BENER

♥ can  
modern



MILAN KUNDERA  
GÜLÜŞÜN VE  
UNUTUŞUN  
KİTABI

Can Modern

*Gülüſün ve Unutuſun Kitabı*, Milan Kundera

Çeviri: Erhan Bener

*Kniha smiču a zapomněni*

© 1978, Milan Kundera

© 1988, Can Sanat Yayınları A.Ŗ.

Bu eserin Türkçe yayın hakları The Wylie Agency (UK) aracılığıyla alınmıſtır.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dıſında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 1988

22. basım: Nisan 2020, İstanbul

Bu kitabın 22. baskısı 2 000 adet yapılmıſtır.

Dizi editörü: Emrah Serdan

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative ([www.lom.com.tr](http://www.lom.com.tr))

Kapak resmi: © Milan Kundera

Baskı ve cilt: İMAK Basım Yayın Ticaret ve Sanayi Limited Ŗirketi

Akçaburgaz Mah. 137. Sokak No: 12

Esenyurt, İstanbul

Sertifika No: 45523

ISBN 978-975-07-2609-5

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAđITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ŗ.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

[canyayinlari.com/9789750726095](http://canyayinlari.com/9789750726095)

[yayinevi@canyayinlari.com](mailto:yayinevi@canyayinlari.com)

Sertifika No: 43514

MILAN KUNDERA  
GÜLÜŞÜN VE  
UNUTUŞUN  
KİTABI

ROMAN

Çeviri

Erhan Bener

♥can

Milan Kundera'nın Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

*Ayrılık Valsi*, 1988

*Şaka*, 1990

*Jacques ile Efendisi*, 1994

*Saptırılmış Vasiyetler*, 1994

*Yavaşlık*, 1995

*Kimlik*, 1998

*Bilmemek*, 2001

*Gölünesi Aşklar*, 2002

*Ölümsüzlük*, 2002

*Roman Sanatı*, 2002

*Perde*, 2006

*Bir Buluşma*, 2010

*Kayıtsızlık Şenliği*, 2015

*Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği*, 2015

*Yaşam Başka Yerde*, 2015

MILAN KUNDERA, 1929 yılında Prag'da doğdu. 1967'de yayımlanan ilk romanı *Şaka* 1968'de Çekoslovak Yazarlar Birliği Ödülü'nü aldı. 1968'deki Rus işgalinden sonra Kundera, 1975'te Fransa'ya göç etti ve Fransız vatandaşlığına geçti. 1978'de *Gülüşün ve Unutuşun Kitabı* yayımlandığında Çekoslovak hükümeti tarafından vatandaşlıktan çıkarıldı. En çok satan kitabı *Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği* (1984) sinemaya da uyarlandı. Yazarın Çekçe yazdığı diğer kitapları *Gülüşesi Aşklar* (1968), *Yaşam Başka Yerde* (1973), *Ayrılık Valsi* (1976) ve *Ölümsüzlük'tür* (1990). Fransızca olarak yazdığı *Yavaşlık* 1995'te yayımlandı. Bunu *Kimlik* (1988), *Bilmemek* (2000) ve *Kayıtsızlık Şenliği* (2014) izledi. Deneme kitapları *Roman Sanatı* 1986, *Saptırılmış Vasiyetler* 1993, *Perde* 2005 ve *Bir Buluşma* 2010'da yayımlandı. Milan Kundera, halen karısıyla birlikte Paris'te yaşıyor.

ERHAN BENER, 1929'da Lefkoşa'da doğdu. 1950'de Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirdikten sonra Maliye Bakanlığı'nda üst düzey görevlerde bulundu. Roman ve öykülerinin yanı sıra oyunları ve anı kitaplarıyla da edebiyatımızda seçkin bir yer edindi. *Hızır Doktor* adlı oyunuyla 1979 Muhsin Ertuğrul Ödülü'nü, *Aşk-ı Muhabbet / Sevda* adlı öyküsüyle 1992 Yunus Nadi Armağanı'nı, *Alabalık*'la 1993 Haldun Taner Öykü Ödülü'nü, *İlişkiler* adlı yapıtıyla 2003 Orhan Kemal Roman Armağanı'nı kazandı. 2000'de Fransa tarafından kendisine Sanat ve Edebiyat Üstadı Nişanı verildi. Erhan Bener, 2007'de Ankara'da yaşama veda etti.





## İçindekiler

BİRİNCİ BÖLÜM	
Kayıp Mektuplar.....	11
İKİNCİ BÖLÜM	
Anne.....	38
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
Melekler .....	71
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
Kayıp Mektuplar.....	97
BEŞİNCİ BÖLÜM	
Litost .....	141
ALTINCI BÖLÜM	
Melekler .....	185
YEDİNCİ BÖLÜM	
Sınır.....	224



## Birinci bölüm

### KAYIP MEKTUPLAR

#### 1

1948 yılının Şubat ayında, Komünist Partisi Başkanı Klement Gottwald, Prag'da, eski kentin en büyük alanında toplanan yüz binlerce hemşehrisine söylev vermek üzere barok stili bir sarayın balkonuna çıktığı zaman, bu olay, Bohemya tarihinde, eşine ancak bin yılda birkaç kez rastlanabilen türden ve ülkenin kaderini etkileyen büyük bir dönüm noktası oluyordu.

Gottwald'ın çevresini arkadaşları sarmıştı ve yanında, çok yakınında, Clementis duruyordu. Hava soğuktu, kar yağıyordu, Gottwald'ın başı açıldı. Clementis, göz yaşartıcı bir sevgi gösterisiyle, başındaki kürk şapkeyi çıkarıp Gottwald'ın başına koydu.

Partinin propaganda bölümü, Gottwald'ın, başında kürk şapka, çevresi arkadaşlarıyla sarılı olarak, balkondan halka seslenirken çekilen resimlerinden yüz binlerce bastırarak dağıttı. Komünist Bohemya tarihi, işte bu balkondan başlamıştır. Bütün çocuklar, afişlerde, elkitaplarında ya da müzelerde görmüş oldukları bu fotoğrafı bilirler.

Dört yıl sonra Clementis ihanetle suçlandı ve asıldı. Propaganda bölümü, pek tabii, onu hemen, tarih sayfalarından ve resimlerden çıkarıp attı. O günden beri, Gottwald, balkonda tek başına görünmektedir. Clementis'in

durduğu yerde artık, sarayın boş duvarlarından başka bir şey yoktur. Clementis'den, Gottwald'ın başındaki kürk şapkadaki başka bir şey kalmamıştır.

## 2

Şimdi 1971'deyiz ve Mirek şöyle diyor: "İnsanın iktidara karşı savaşımı, belleğin unutuşa karşı savaşımıdır."

Böylece, arkadaşlarının ihtiyatsızlık olarak nitelendirdikleri davranışlarını haklı göstermeye çalışıyordu. Büyük bir özenle günlüğünü tutuyor, yazışmalarını saklıyor, ülkedeki durumu tartıştıkları toplantıların tutanaklarını tutuyor ve bu durumun nasıl sürüp gidebileceğini düşünüyordu. Arkadaşlarına, "Anayasa'ya aykırı hiçbir şey yaptığım yok," diyordu. Gizlenmek ve kendini suçluluk duygusuna kaptırmak, bozgunun başlangıcı demek olurdu.

Birkaç gün önce, yapım halindeki bir yapının çatısında, yapı işçilerinden oluşan ekibiyle çalıştığı sırada, aşağıya bakmış ve başı dönmüştü. Dengesini yitirmişti. İyi tutturulmamış bir putrel düşüşünü önlemişti, ama o putrel de yerinden kurtuldu ve Mirek'i putrelin altından güçlkle çıkarabildiler. İlk bakışta ağır yaralı görünüyordu, ancak bir süre sonra, kolundaki basit bir kıraktan başka şeyi olmadığını anlayınca, büyük bir hoşnutlukla, birkaç hafta dinlenme izni alabileceğini, böylece, o güne kadar uğraşacak vakit bulamadığı işlerini yoluna koyma olanağı bulabileceğini düşündü.

Sonunda o da, daha ihtiyatlı olan arkadaşlarının görüşlerine katılmak zorunda kalmıştı. Her ne kadar Anayasa, konuşma özgürlüğünü güvence altına alıyor idiyse de, yasalar, devletin güvenliğini sarstığı varsayılan tüm davranışları cezalandırmaktaydı. Şu ya da bu sözün güvenliğini sarsacak nitelikte olduğunu ileri sürerek, devletin ne zaman yaygara koparmaya başlayacağı ise hiç bi-

linmezdi. Bu yüzden, tehlikeli sayılabilecek belgelerini güvenilir bir yere götürüp saklamaya karar verdi.

Önce, Zdena ile olan sorununu çözümlenmek istiyordu. Kadının oturduğu kente telefon etti, ama bir türlü bağlantı kuramadı. Bu yüzden de dört gün kaybetti. Ancak, bir gün önce konuşabildi onunla. Kadın, bugün öğleden sonra onu bekleyeceğine söz verdi.

Mirek'in on yedi yaşındaki oğlu karşı çıktı: Mirek, bir kolu alçılı olarak araba kullanamazdı. Gerçekten de, arabayı kullanmakta oldukça güçlük çekti. Alçılı kolu, göğsünün üstünde bir eşarba sarılı, güçsüz ve işe yaramaz bir halde sallanıp duruyordu. Vites değiştirmek gerektiğinde Mirek direksiyonu salıvermek zorunda kalıyordu.

### 3

Zdena ile yirmi beş yıl önce bir ilişkisi olmuştu ve bu dönemden, belleğinde ancak birkaç anı kalmıştı.

Buluştukları bir gün, bir de ne görsün, kadın, mendiliyle gözlerini silerek burnunu çekip durmuyor mu? "Neyin var?" diye sordu. Kadın, bir gün önce bir Rus devlet adamının ölmüş olduğunu söyledi. Jdanov, Arbuzov ya da Masturbov<sup>1</sup> adında biri. Gözlerinden inen sel gibi yaşlara bakılırsa, bu Masturbov'un ölümü, onu kendi öz babasının ölümünden daha çok etkilemişti.

Olmuş muydu böyle bir şey gerçekten, yoksa kadının Masturbov'un ölümü için döktüğü gözyaşları, onun kadına karşı bugün duyduğu nefretten ötürü uydurduğu bir öykü müydü? Hayır, bu olay gerçektir. Ama, bu gözyaşlarını inanılır ve gerçek kılan o günkü koşulları bugün anımsamayışı ve bu anının bir karikatür gibi ve inanılmaz görünmesi de son derece doğaldı.

1. Mastürbasyon sözcüğüyle yapılan bir sözcük oyunu. (Ç.N.)

Onunla ilgili bütün anıları böyleydi işte. Örneğin, bir gün, ilk kez bir apartmanda sevişmişler ve aynı tramvaya binerek birlikte dönmüşlerdi (Mirek bu sevişmeleri tümüyle unuttuğunu ve bu çiftleşme sahnelerinden bir saniyesini bile anımsamasının artık olanaksız olduğunu sevinçle ayrımsadı). Zdena tramvayda, sıranın bir ucuna oturmuştu. Tramvay sallanıyordu. Somurtkan, kapalı ve şaşılacak derecede yaşlı bir yüzü vardı. Niye bu kadar keyifsiz olduğunu sorduğunda, sevişmelerinden hoşnut kalmadığını, kendisiyle bir entelektüel gibi seviştiğini söylemişti kadın.

O günkü politika dilinde, “entelektüel” sözcüğü hakaret anlamı taşımaktaydı. Yaşamı anlamayan ve halktan kopuk insanları tanımlıyordu bu sözcük. O günlerde, bir kısım komünistlerce asılan öteki komünistler bu sözcükle aşağılanmışlardı. Ayaklarını sıkıca yere basanların tersine, bunların, havalarda dolaştıkları söyleniyordu. Demek ki bir anlamda yer, ceza olarak onların ayaklarının üzerine basmasını kabul etmemiş ve onlar böylece toprağın biraz yukarısında asılı kalmışlardı.

Zdena, onu bir entelektüel gibi sevişmekle suçlar-ken ne demek istemişti acaba?

İster şu, ister bu nedenle olsun, kadının ondan hoşnut kalmadığı açıkça görülüyordu ve o en soyut bir ilişkiyi (tanımadığı Masturbov’la ilişkisinde olduğu gibi) duyguların en somut görünümüne dönüştürmeyi (bir gözyaşı seliyle maddeleştirerek) becerebildiği gibi, en elle tutulur bir davranışa soyut bir anlam vermeyi ve hoşnutsuzluğunu politik bir terimle açıklamayı da iyi biliyordu.

Dikiz aynasından baktı ve deminden beri hep aynı binek arabasının arkasından gelmekte olduğunu fark etti. O an'a kadar izlendiğinden hiç kuşkusuz olmamıştı, çünkü şimdiye dek, ötekiler örnek bir gizlilik içinde hareket etmişlerdi. Bugün köklü bir değişiklik olmuştu demek. Var olduklarını anlamasını istiyorlardı artık.

Prag'dan yirmi kilometre kadar ötede, kırların ortasında, büyük bir bahçe duvarı ve duvarın gerisinde onarım-bakım atölyeleriyle bir servis istasyonu vardı. Orada çok iyi bir dostu çalışmaktaydı. Ona arabasının arızalı kontak motorunu değiştirmek istiyordu. Arabasını, üzeri kırmızı beyaz çizgilerle boyalı inip kalkan bir parmaklıkla kapanmış bulunan giriş yerinin önünde durdurdu. Yan tarafta, iriyarı bir kadıncağız duruyordu. Mirek, kadının parmaklığı kaldırmasını bekledi. Oysa o kımıldamaksızın, uzun uzun kendisini süzmekle yetindi. Kornasını öttürdü ama, boşuna. Başını kapıdan uzattı, seslendi.

“Sizi daha tutuklamadılar mı?” diye sordu şişman kadın.

“Hayır, henüz tutuklamadılar,” diye yanıtladı Mirek. “Parmaklığı kaldırabilir misiniz?”

Kadın dalgın bakışlarla yine uzun uzun süzdü onu, esnedi ve kulübesine döndü, bir masanın arkasına geçip oturdu ve bir daha dönüp bakmadı bile.

Bunun üzerine Mirek, arabasından inerek, parmaklığın yanından dolaşmak zorunda kaldı. Atölyenin bulunduğu yere kadar giderek tanıdığı tamirciyi aradı. Arkadaşı onunla birlikte döndü ve Mirek'in arabasıyla birlikte avluya girebilmesi için parmaklığı kaldırdı. Şişko kadın hâlâ aynı dalgın bakışlarla kulübesinde oturmaktaydı.

“Anladın mı? Televizyonda çok görüldün de ondan bu,” dedi tamirci arkadaşı. “Bütün bu kadıncıklar seni tanıyor.”

“Kim bu?” diye sordu Mirek.

O zaman, Bohemya'nın Rus Ordusu'nca istilasının ve ülkeyi işgal edenlerin her yerde etkinliklerini göstermekte oluşlarının bu kadın için olağanüstü bir durumun işareti sayıldığını öğrendi. Kendisinden üstün durumdakilerin (ki herkes ondan daha üstün durumdaydı) en küçük bir suçlamayla işlerinden güçlerinden, mevkilerinden olduklarını, ekmeklerinin ellerinden alındığını görüyor ve bu ona kösnül bir coşku veriyordu. Bu yüzden kendi kendisini muhbirlikle görevlendirmişti.

“İyi ama nasıl oluyor da hâlâ kapıcı olarak kalıyor? Hâlâ terfi etmiyor?”

Tamirci güldü: “Ona kadar saymasını bile bilmez. O yüzden ona başka bir iş vermeleri olanaksız. Muhbirlik hakkının bulunduğu yinelemekten başka bir şey yapamıyorlar ve bu da onun için terfi yerine geçiyor.”

Tamirci, motor kapağını kaldırıp motora baktı.

Mirek, birden, yanı başında bir adamın durmakta olduğunu fark etti. Adamın, gri bir ceket, beyaz bir gömleği, kravatı ve kahverengi bir pantolonu vardı. Kalın boynunun, şiş suratının üstünde maşa çekilerek kıvrılmış gri saçları dalgalanıyordu. Ayakta öylece dikilmiş, kalkık motor kapağının altında eğilmiş duran tamirciyi izliyordu.

Az sonra tamirci de fark etti adamın varlığını. Doğruldu. Sonra: “Birini mi arıyordunuz?”

Kalın boyunlu, şiş suratlı adam, “Hayır, kimseyi aramıyorum,” diye karşılık verdi.

Tamirci yeniden motorun üstüne eğilirken şöyle mırıldandı: “Prag'da, Aziz Venceslas Meydanı'nda, adamın biri kusuyordu. Bir başkası önünden geçerken, hüzünlü bir tavırla ona baktı, başını salladı ve ‘Sizi nasıl anladığımı bir bilseniz,’ dedi.”



Allende'nin öldürülmesi, Bohemya'nın Ruslarca işgalinin anısını çabucak sildi, Bangladeş'teki kanlı toplu kırım, Allende'yi unutturdu, Sina çöllerindeki gürültülü savaş, Bangladeş'insızlanmalarını bastırdı, Kamboçya'daki toplu kırım, Sina'yı unutturdu ve böylece ve böylece her şeyin herkes tarafından tümüyle unutulmasına kadar olaylar sürüp gitti.

Tarihin henüz ağır ağır yol aldığı çağlarda, az sayıdaki olaylar belleklerde rahatça yer ediyor ve önünde özel yaşamın çekici serüvenlerinin izlendiği bir arka fon perdesi oluşturuyordu. Günümüzde zaman büyük adımlarla ilerliyor. Tarihi olaylar bir gecede unutuluyor, hemen ertesi sabah, bir yenisinin çiy damlacıkları parıldamaya başlıyor ve artık öykücünün anlattıklarına bir fon perdesi oluşturmaktan çıkıp özel yaşamın o tekdüze bağlıklarının arka planda yer aldığı bir perdede oynanan çok şaşırtıcı bir serüvene dönüşüyor.

Tek bir tarihi olay yoktur ki herkes tarafından bilindiği ileri sürülebilin. Benim, bundan birkaç yıl önce geçmiş olaylardan, sanki aradan bir yıl geçmiş gibi söz etmem gerekiyor. 1939'da Alman Ordusu Bohemya'ya girdi ve Çek Devleti bir varlık olmaktan çıktı. 1945'te Rus Ordusu Bohemya'ya girdi ve ülke yeniden Bağımsız Cumhuriyet diye adlandırılmaya başladı. İnsanlar Almanları kovan Ruslara karşı hayranlık duymaktaydılar ve Çek Komünist Partisi'ni onların sağ kolu saydıklarından, sevgilerini Parti'nin üstünde topladılar. Öyle ki, 1948'de komünistler, kan dökerek ya da zor kullanarak değil, ulusun hemen hemen yarısının sevinçli alkışları arasında iktidarı ele geçirdi. Üstelik, dikkat buyrulsun, bu sevinç çığlıkları atanların yarısı, ulusun en canlı, en zeki ve en iyilerinden oluşuyordu.



*Gölüşün ve Unutuşun Kitabı*, birbiriyle doğrudan bağlantısı olmayan karakterlerin yer aldığı yedi ayrı anlatıdan oluşur. Bu karakterler ve anlatılar birbirlerine ortak izleklerle bağlanır. Birbirini bir yolculuğun aşamaları gibi izleyen bölümlerde, bir müzik yapıtında olduğu gibi aynı durumlar, aynı sorular yinelenir. Mizah, yoğun bir hüznün eşliğinde gelişir. Sonuna doğru bir koşuya dönüşen tarih ile yazarın ve ülkesinin unutuş tanrılarına adanmış yazgısı gözler önüne serilir.

*Gölüşün ve Unutuşun Kitabı*, devletin insan belleğini ve tarihsel gerçekleri yok etme eğilimi üstüne ironik gözlemlerden oluşan, ideolojik öğretilerin çoğu zaman iyi ve kötü kavramlarını nasıl saptırdığını irdeleyen bir roman.

XX. yüzyılın en önemli yazarlarından Milan Kundera, Fransa'ya yerleşmesinin ardından yazdığı bu romanın yayımlanışından hemen sonra Çek hükümeti tarafından yurttaşlıktan çıkarılmıştı.

#prag #litost #erotizm #siyaset #ahlak #hüzün #unutmak #hafıza  
#merhamet

Kapaktaki desen: Milan Kundera

